

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

"Fästingen håller inget säkerhetsavstånd": Konkurrerande riskdiskurser om fästingar i media

Lillbroända-Annala, Sanna; Winberg, Oscar

Published in:
Trace Journal for Human-Animal Studies

DOI:
[10.23984/fjhas.121761](https://doi.org/10.23984/fjhas.121761)

Published: 20/05/2023

Document Version
Final published version

Document License
CC BY

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Lillbroända-Annala, S., & Winberg, O. (2023). "Fästingen håller inget säkerhetsavstånd": Konkurrerande riskdiskurser om fästingar i media. Trace Journal for Human-Animal Studies, 9, 58-80.
<https://doi.org/10.23984/fjhas.121761>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

”Fästingen håller inget säkerhetsavstånd”: konkurrerande riskdiskurser om fästingar i media

SANNA LILLBROÄNDA-ANNALA

Åbo Akademi
sllbro@abo.fi

OSCAR WINBERG

Åbo Akademi

ABSTRAKT

I Finland är fästingen ett återkommande diskussionsämne i medier och människor emellan framför allt under fästingsäsongen som pågår från våren till sena hösten. Bilden och uppfattningen om fästingen som riskfylld och farlig byggs upp i mellanmänsklig interaktion och genom olika medier. I artikeln analyseras med utgångspunkt i begreppet *risk* hur media och allmänheten konstruerar riskdiskurser kring fästingar i allmänbildande media, tidningsreportage och diskussionsforum. Vi analyserar hur olika medier diskuterar fästingar och hur fästingar upplevs som risk för hälsan, för utförandet av vardagliga sysslor och i förhållande till naturen. Vi förankrar analysen i risk som någonting sociokulturellt, kontextuellt och tidsbundet där medier av olika slag har stor påverkan.

Materialet består av finländska tidningar och nätdiskussioner från 2000-talet. Därmed ligger artikelns fokus på hur riskdiskurserna och sätten att hantera risk i förhållande till fästingar har byggts upp under de senaste decennierna. Fästingdiskurserna förstärker den generella uppfattningen om att fästingen är Finlands farligaste djur eller åtminstone en av de farligaste som väcker starka känslor och som behandlas i medier och bland den stora allmänheten i provocerande och sensationella ordalag. De motsatta argumenten för fram fästingen som en vardaglig följeslagare som människan har anpassat sig till genom olika hanteringsstrategier och -praktiker.

SAKORD: fästing; risk; media; diskurs; praktik

1 Inledning

Våren 2020 använde Läkarcentralen Aava på sin Facebooksida en reklamfras som lydde "Fästingen håller inget säkerhetsavstånd" (fi. Punkki ei pidä turvaväliä, Aava.fi). Med denna fras uppmärksammades läsarna om att fästingsäsongen hade inletts. Reklamen innehöll även en uppmaning om att skydda sig mot fästingar genom att hålla dem på avstånd och var därmed anpassad till de nya utmaningarna som hela världen stod inför med den aktuella covid-19 pandemin. Virusets spridning då med accelererande fart och utgjorde en stor hälsorisk för människor. I Finland uppmanades befolkningen hålla spridningen nere genom social distansering, god handhygien och genom att använda munskydd. Kopplingen till den nya pandemin, som sedermera blev långvarig, och relationen till fästingar som bör hållas på avstånd påminde även om hantering av risk i konkret mening. Risken för fästingar, fästingbett och fästingburna sjukdomar ska hanteras genom att hålla dem på avstånd men även med hjälp av vaccination, skyddande klädsel och regelbundna fästingkontroller.

Uppmaningen om att hålla fästingar på avstånd upprepas i reklam och medier varje vår när dagstemperaturen höjs och fästingarna aktiverar sig. Förutom att fästingar ger upphov till tidningsartiklar och livliga debatter i sociala medier, märks fästingsäsongen även i butiks- och apotekssortimentet i och med att olika fästingrelaterade produkter ställs ut på synliga platser. Varusortimentet innehåller framför allt fästingförhindrande och -dödande produkter för sällskapsdjur genom vilka vi människor även indirekt skyddar oss själva mot fästingar. Fästingsäsongen märks även genom att de ambuleringstationerna – som bland annat erbjuder vaccinationer mot fästingburen hjärninflammation (TBE) – dyker upp på torg och intill butiker runtom landet. Dessa stationer erbjuder vaccinationer och vaccinationsråd med låg tröskel genom att erbjuda vaccinationer i samband med dagliga affärsbesök.

Produkterna som finns till förfogande för att hålla fästingar på avstånd och vaccinerna som skyddar mot TBE har utvecklats för att minimera risken för fästingburna sjukdomar. Tillsammans med återkommande praktiker med fästingkontroller av den egna kroppen och sällskapsdjurens kroppar minimeras risken ytterligare. Hot- och riskargumentationen som i media lyfts fram legitimerar riskdiskurser som uppstått kring fästingar och som bygger på ett uppenbart hälsohot och en klar hälsorisk – att fästingen hotar både människans och sällskapsdjurens hälsa och utgör en risk för bådvas välmående genom sin förmåga att kunna smitta ner oss med de fästingburna sjukdomarna borrelia och fästingburen hjärninflammation. (Institutet för hälsa och välfärd 2021.) Riskdiskurser kopplas intimt samman även med vistelser utomhus och i naturen samt med sällskapsdjur, framför allt hundar, vars roll och betydelse ofta lyfts fram för diskussion.

Bilden och uppfattningen om fästingen som riskfylld och farlig byggs upp i mellanmänsklig interaktion och genom olika medier. Vårt syfte är att med utgångspunkt i begreppet *risk* granska hur media och allmänheten konstruerar riskdiskurser kring fästingar i allmänbildande media, tidningsreportage och diskussionsforum. Vi analyserar hur olika medier diskuterar fästingar och hur fästingar upplevs som risk för hälsan, för utförandet av vardagliga sysslor och i förhållande till naturen. Vi förankrar analysen i risk som någonting sociokulturellt, kontextuellt och tidsbundet där medier av olika slag har stor påverkan.

Materialet som används består av finländska tidningar och nätdiskussioner från 2000-talet. Därmed ligger artikelns fokus på hur riskdiskurserna och sätten att hantera risk i förhållande till fästingar har byggts upp under de senaste decennierna. Vi frågar vad dessa fästingrelaterade riskdiskurser bygger på, det vill säga vad det är *i, med och kring* fästingen som upplevs som hotfullt och farligt. Vi ställer också frågan om hur risk kommuniceras och förhandlas men även hur risk aktiverar oss genom olika praktiker som uppstår, anammas, inkorporeras och implementeras i möten mellan fästingar, människor och sällskapsdjur.

Hoten och riskerna med fästingar förs i tidningsreportage och nätdiskussioner ofta fram i sensationella, emotionella och skräckinjagande ordalag som förstärker intrycket av att alla fästingar är farliga. I Finland förekommer dock över 1500 olika arter av kvalster¹ av vilka vanlig fästing (*Ixodes ricinus*), som är den mest förekommande av våra fästingar och tajgafästing (*Ixodes persulcatus*) kan utgöra en hälsorisk för både människan och sällskapsdjuren. Både den vanliga fästingen och tajgafästingen kan förekomma i samma områden och det kan vara svårt att göra skillnad på dessa och övriga kvalster. Båda fästingarna har även samma värdar: vilda däggdjur, husdjur, sällskapsdjur och människor. (Turun yliopisto.)

Även om endast få arter av alla dessa 1500 olika kvalster utgör en potentiell hälsorisk, uppfattas ofta alla fästingar som farliga och riskfyllda. Mötena och konfrontationerna med fästingarna bär drag för en processuell inställning som kommer till uttryck i proaktiva åtgärder för att hålla fästingarna borta och i omedelbara ageranden för att avlägsna fästingarna. Risken för att bli utsatt för fästingen rent fysiskt och hotet av att bli smittad av en fästingburen sjukdom fungerar som starka motivatorer för att hantera olika reella och potentiella risker kopplade med fästingar på olika sätt.

1 Fästingar är blodsugande spindeldjur som utvecklas från ägg till larv till nymf och vidare till vuxen (Institutet för hälsa och välfärd). Fästingarna blir ca 3–4 millimeter stora men kan, efter att ha sugit blod, bli betydligt större. Fästingarna lever ungefär tre år och finns i så gott som hela Finland, men förekommer mest i kustområden och i skärgården (European Centre for Disease Prevention and Control 2014).

2 Nätdiskussioner och mediematerial

Materialet som artikeln bygger på innefattar nätdiskussioner från diskussionsforumet *vauva.fi* samt artiklar och notiser i dags- och kvällstidningar och Rundradion (Yle). Metodologiskt har vi gått tillväga så att vi har gjort en kulturanalytisk närläsning av materialet (se t.ex. Nilsson och Marander-Eklund 2018) genom att uppmärksamma hur och varför fästingar aktiverar och engagerar medier och oss människor, hur risk kontextualiseras i det som skrivs och berättas om fästingar samt hur risk hanteras i människornas vardag.

Materialet från diskussionsforumet *vauva.fi* består av 84 diskussionsinlägg med kommentarer som publicerats i kategorin "Aihe vapaa" (sv. Ämnet fritt) mellan 2007–2022.² Sökorden som har använts är "punkki" och "puutiainen", dvs. fästing. Diskussionsforumet är en av de stora webbplatserna för socialt nätverkande i Finland och upprätthålls av Sanoma Media Finland Oy. Forumet består av flera underforum såsom familj och vardag, barnuppfostran samt sömn och ork (Media Metrics Finland 2021).³ Sammanlagt innehåller *vauva.fi* 14 olika diskussionsforum med egna teman. Trots att forumet ursprungligen fokuserade på barn- och familjeliv är forumet idag ett av de främsta allmänna diskussionsforum i Finland.

Sanoma Media Finland Oy modererar inga inlägg eller kommentarer, utan de publiceras som sådana. Alla bör dock följa deras allmänna regler för god diskussionspraxis (*vauva.fi* 2020). Eftersom diskussionerna på *vauva.fi* pågår på finska är de direkta citaten från inläggen översatta till svenska av oss.

Materialet som hämtats från tidningarna och Yle är fritt tillgängligt online och är huvudsakligen från åren 2005–2022. I kommentarerna, som ofta kräver registrering, används i regel pseudonymer. Yle förhandsmodererar alla kommentarer och det finns ingen förväntan om att kommentarerna är privata.

I både tidningar och diskussionsforum väcker fästingarna livliga diskussioner och emotioner. Det är även på nätet som en stor del av fästingdiskurserna finns att tillgå eftersom vårt sociala liv kretsar alltmer kring olika gemenskaper online som också

2 Det krävs ingen registrering för att publicera ett inlägg i forumet där ämnet är fritt, men däremot krävs registrering för de flesta av diskussionsforumen. Trots detta kan man förbli anonym i sina kommentarer. Vem som helst kan även starta en ny diskussionstråd eller skriva en kommentar i en redan existerande diskussion endera som en kommentar till huvudposten eller till en annan kommentar i tråden. En huvudtråd kan bestå av flera diskussionstrådar där diskussionsdeltagare kommenterar varandras kommentarer. Materialet som analyseras är därmed offentligt och ur forskningsetisk synvinkel är det inte möjligt att spåra vem som skrivit och kommenterar vad.

3 Enligt Finnish Internet Audience Measurements Media Site Toplist besöktes *vauva.fi* under påskveckan 2021 drygt 1,3 miljoner gånger. Se mera: <https://fiam.fi/>.

forskningen tar del av. Framväxten av netnografi och medieanalyser av olika slag idag har framkallats av ett mångdisciplinärt forskningsintresse som producerar kunskap om både nätet som forum och dessa samhälleliga betydelser. (Se t.ex. Kozinets 2011; Hine 2000 & 2015; Horst & Miller 2012; Pertierra 2018.)

Nätet ses ofta som en demokratisk arena där var och en har möjlighet att uttrycka sin åsikt. Denna föreställning ifrågasätts av forskarna och istället ses nätet som en arena där interaktion och påverkan konstant sammanvävs (se t.ex. Berg 2015, 55–56; Sandell 2022, 15–16) och där användarna tenderar att läsa främst sådant som redan bekräftar deras syn (Bjurwald 2013). Därmed återger media inte bara verkligheten utan är med och skapar den. Medieforskarna Eli Skogerbø och Marte Winsvold menar vidare att kommentarerna i mediediskussioner de facto har en stark inverkan på den allmänna uppfattningen i och med att kommentarerna är öppet tillgängliga för vem som helst att ta del av. (Skogerbø & Winsvold 2008, 41–43.)

Framväxten av ett informations- och nätverkssamhälle har dels möjliggjort helt nya slags identitetskonstruktioner bortom platsmarkörer, dels försett oss med tillgång till ett globalt informationssystem som sprider information med stor hastighet och bortom alla försök att auktoritativt kontrollera eventuella sanningshalter i informationsgången. I detta globala informationssystem finns inga givna auktoriteter utan alla kunskapshierarkier vittrar sönder till förmån för denna ”kunskapens horisontalisering” där vem som helst kan ta till sig osorterad information och dra sina egna slutsatser av den. (Lindfelt 2018; Soveri 2018.)

3 Risk som begrepp

Socialantropologen Mary Douglas har redan tidigt fäst uppmärksamhet vid att människors upplevelser av risk och fara är relativa och kontextuella (Douglas 1976 [1966]; Douglas 1986; Douglas 1992). Douglas framhäver att risker inkluderar en sociokulturell kontext som influerar hur individer ser på risk. Risker i sociokulturella sammanhang handlar om vilka risker vi mest befarar, vilka risker vi är beredda att ta och vilka risker vi ignorerar. Därmed bygger riskdiskurserna på rådande ideal, moral och normer i samhället (Hellmark Lindgren 2006, 28; Douglas 1986, 8).

Kulturanthropologen Birgitta Hellmark Lindgren hävdar ytterligare, i enlighet med sociologen Niklas Luhmann (1993), att vi bör skilja mellan risk och fara. Risker kan i viss mån förutses och undvikas. Vi kan anses ha ansvar för att utsätta oss för risker eller att inte göra det. Däremot kan faror av olika slag inte förutses eller undvikas, och utsätts man för fara är man snarare otursdrabbad än skyldig. Enligt Hellmark Lindgren

är tankar om ansvar centrala för "riskens dynamik", dvs. för hur vi upplever och hantear frågor som anknyter till risker och faror. (Hellmark Lindgren 2006, 28.)

Inom riskforskningen är det vanligt att man utgår ifrån att risker är objektiva fenomen som alltid svarar mot en kalkylerbar fara och präglas av ambitionen att beskriva risker på ett neutralt och kalkylerbart sätt. Den kalkylerbara risken i hälsofrågor bygger då på en epidemiologisk förståelse av risk. (Hellmark Lindgren 2006, 27, enligt Lupton 1999, 1.) Vad som däremot identifieras som risk i ett samhälle av såväl stora allmänheten som experterna är inte bara en fråga om att identifiera risk i relation till rena fakta, utan identifieringen påverkas även av sociokulturella processer. Dessa sociokulturella processer kring risk har utforskats i flera studier där intresset inte är fokuserat på faktiska risker utan snarare på hur definitioner och värderingar av risker relaterar till större sociokulturella och politiska sammanhang. (Hellmark Lindgren 2006, 27; Douglas 1986; Beck 1992 [1986]; Giddens 1999; Luhmann 1993 och Furedi 2002.)

Enligt socialantropologen Per Binde brukar riskforskningen ytterligare delas in i tre områden: *riskanalys*, *riskperception* och *riskkommunikation*. Riskanalysen bygger på tekniska kalkyler av risker medan riskperceptionen handlar om allmänhetens uppfattningar om risker, hur de formas och hur de ser ut. Riskkommunikationen däremot handlar om kommunikationen av riskinformation och omfattar olika sätt att informera om risk och hur informationen tas emot och används. (Binde 2002, 111.)

Förutom att fästingar i reell mening utgör en hälsorisk för både människor och sällskapsdjur bygger riskdiskurserna kring fästingar även på erfarenhetsbaserade riskberättelser eller vittnesmål. Vi tar del av berättelserna och vittnesmålen i tidningar, TV och sociala medier. Genom dessa berättelser blir långt fler risker bekanta för oss än vi i verkligheten kommer att drabbas av, menar sociologen Frank Furedi. Enligt Furedi är vår upptagenhet av teoretiska risker ett resultat av ett institutionaliserat säkerhetstänkande som genomsyrar vårt liv. (Furedi 2002, vii, 4.)

I följande avsnitt fokuserar vi på olika konstruktioner av riskdiskurser och förhållandet mellan vetenskapliga, mediala och offentliga riskdiskurser kring fästingen.

4 Konstruerade riskdiskurser

Risk är ett begrepp som ofta diskuteras i människans relation till andra djurarter. Förutom att fästingar omfattas av riskdiskurser, publicerar medierna även ett stort antal artiklar om bland annat råttor och vargar. Råttorna förs fram som risk för människans hälsa, bostadsbestånd och generella trivsel. De bör bekämpas genom myndighets- och medborgaraktivitet. (Haavisto & Vähäsarja 2019; Mattfolk 2020; Knuuttila 2021.) Vargarna

uppfattas som risk för betande boskap och för den mera avsides boende människan och dennes sällskapsdjur. (Ylhäinen 2022; Naakka 2022.)

Förutom att relationen till och samspelet och interaktionen mellan olika arter intresserar media finns det även ett allt växande akademiskt forskningsintresse för djur. Detta intresse har även framkallat alltmer humanistisk forskning om djur (där människan ses som ett djur bland många andra) och hur olika djur interagerar med varandra (Ekström & Kaijser 2018; Aaltola & Wahlberg 2020; Räsänen & Schuurman 2020; Räsänen & Syrjämaa 2017).

Även om en stor del av diskurserna kring faran och riskerna med fästingar konstrueras i medier och offentliga diskussioner är även vetenskapsidkare och forskningen medaktörer i skapandet och upprätthållandet av diskurserna om fästingen som farlig och riskfylld. Experternas kunskaper och åsikter används som diskussionsunderlag och som bekräftelse för hur farlig fästingen är. Råd och tips om hur man kan hantera fästingar för att undvika fästingbett och smittsamma sjukdomar är därmed framträdande i mediematerialet. (Åström 2021; Ripaoja 2021; Pimiä 2021.)

Fästingen kan med rätta betraktas som det farligaste djuret i Finland eftersom de sjukdomar som fästingen överför orsakar att tusentals människor insjuknar varje år. I Finland är den viktigaste fästingburna sjukdomen Lyme borrelios som orsakas av bakterien *Borrelia burgdorferi*. En annan viktig fästingburen sjukdom, även om den är mera sällsynt, är fästingburen hjärninflammation som orsakas av TBE-viruset (tick-borne encephalitis) (Hytönen et al 2021).

Den av experterna framförda hälsoriskerna påtalas och bekräftas även i mera officiella sammanhang såsom i citatet ovan som inleder en artikel om fästingar och fästingburna sjukdomar. Artikeln är skriven av framstående nationella fästingforskare⁴ och finns tillgänglig sedan september 2015 i Finska Läkarföreningen Duodecims Terveyskirjasto⁵ (sv. Hälsobiblioteket).

4 Jukka Hytönen, Pekka Lahdenne, Jarmo Oksi, Anne Pitkäranta och Olli Vapalahti.

5 Hälsobiblioteket ger pålitlig, oberoende och uppdaterad information om hälsa och sjukdomar till finländarna. Artiklarna och instruktionerna i hälsobiblioteket har utarbetats av experter och baserar sig på de nationella behandlingsrekommendationerna. Rekommendationerna har utarbetats av den Finska Läkarföreningen Duodecim och bygger på läkarhandböckerna som publicerats av Förlags Ab Duodecim. Innehållet i hälsobiblioteket kompletteras och utvecklas ständigt med nya uppdateringar. Innehållet i artiklarna är avsett att hjälpa medborgarna att ta hand om sin egen hälsa och att ge grundläggande information om sjukdomar och tillgång till behandling. Informationen i hälsobiblioteket är inte avsedd att ersätta den personliga informationen som ges av vårdpersonal utan att komplettera den. (<https://www.terveyskirjasto.fi/info/terveyskirjasto>, 18.5.2021)

Forskarnas budskap är tydligt: fästingen utgör en risk för människors hälsa. (Hytönen et al 2021b). Den finländska hälsomyndigheten *Institutet för hälsa och välfärd* (THL)⁶ har därför utarbetat anvisningar för hur man ska möta fästingar för att minimera risken för fästingbett och spridning av sjukdomar. Förutom att själva fästingen utgör en risk har hälsomyndigheterna även indelat Finland i olika riskområden där framför allt kusttrakterna och skärgården kategoriserats som fästingtäta områden med hög risk för fästingbett och därmed även fästingburna sjukdomar. (Institutet för hälsa och välfärd 2023; Mäkelä 2021.) Till vilken grad människorna påverkas av denna kategorisering av landet i olika graders riskområden förblir oklart i vårt material men uppfattningen vi får är att den har åtminstone viss betydelse. Indelningen i riskområden kan även ha en motsatt effekt där områden som inte kategoriserats som riskfyllda får människor att agera både ambivalent och nonchalant. "Vi bor inte i ett högriskområde, så jag ser ingen anledning att vaccinera hela familjen mot det [TBE]." (vauva.fi 2007.)

Naturen och vistelserna utomhus lyfts ofta fram som en mycket väsentlig del av riskdiskurserna kring fästingar. Risken för fästingar påverkar starkt förhållandet till naturen och vistelserna utomhus (se även Lillbroända-Annala 2021), och tas upp i många inlägg. "[Fästingarna] är i samma kategori som alger och begränsar våra liv och glädjen i att gå i högt gräs, låta våra barn och hundar springa fritt. Det är inte roligt" (Hildén 2015). Tonen är dramatisk även i en annan kommentar som förkunnar: "Jag rör mig inte längre på stränderna/i gräset. Fästingarna har förstört det här landet" (vauva.fi 2018b). Många sysslor som människor tidigare har njutit av är nu uteslutna och fästingarna begränsar många utomhusrutiner under fästingsäsongen. Därför är förhållningssättet till fästingar ofta färgat av oro och förgelse som övergår till bitterhet och frustration över att vardagen för människorna och för sällskapsdjuren har förändrats i och med att fästingsäsongen numera täcker största delen av året och antalet fästingar ökar. Diskurserna tar lätt former som förstärker det antropocentriska förhållningssättet och den människocentrerade kulturen kring fästingar.

I en del rapporter och bland kommentarerna kan man stöta på likheter till de återkommande diskurserna om vargar. Både fästingar och vargar demoniseras och

6 THL är ett expertinstitut som erbjuder tillförlitlig information för beslutsfattandet och verksamheten inom området hälsa och välfärd. Institutet undersöker och följer upp befolkningens välfärd och hälsa samt utvecklar åtgärder för att främja dem. Institutet är en självständig sakkunniginrättning inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde. Institutet samlar in och producerar forsknings- och statistikbaserad information. Institutet erbjuder även expertis och lösningar som intressentgrupper kan använda som stöd för sina beslut och i sitt arbete. Institutet betjänar mångsidigt olika aktörer såsom statens beslutsfattare, kommuner, aktörer inom social- och hälsovården, forskare och medborgare (Institutet för hälsa och välfärd 2017).

stigmatiseras i skrivierna och uppfattas som farliga. Faran och risken med fästingar förankras i uppfattningen om att fästingen hör till de mest farliga arterna i den finska naturen. I en artikel i *Savon Sanomat* (2020) omnämns att fästingar vid sidan av björnar och vargar anses vara de mest farliga rovdjuren i Finland. Detta påstående byggde på en enkätundersökning som hade gjorts inom VargLIFE-projektet (Susilife).⁷ Även om vargarna ofta förs fram i finsk media som de mest beryktade vilddjuren i den finska naturen, visade undersökningen däremot att finländarna mest befärdar björnar (44 % av de som besvarade enkäten) och fästingar (43 %) framom vargar (35 %). I en intervju med Svenska Yle noterar biologen Hans Hästbacka parallellerna med vargen men påminner även om varför fästingen utgör en större fara.

Rent logiskt finns det ingen anledning att vara rädd för vargen, men nog för fästingen. Fästingen kan ge sjukdomar som till och med kan leda till döden. [...] Men människan har känslor och psykologin spelar en stor roll (Bergman et al 2018).

Faran med fästingen blir därmed en dragkamp i vilken man förhandlar om hur farlig fästingen egentligen är eller inte är samt hur rädslan för fästingar uppstår och hur den påverkar människornas liv. En del ställer sig frågande till rädslan. "Varför svarar ni fästing? Den dödar ju inte och om den gör det är det väldigt osannolikt", skriver en kommentator (vauva.fi 2021). Också mediernas roll i riskdiskurserna är ett argument som lyfts fram.

Det här att skrämman upp människor är ganska skrattretande. Man kan dö av så många olika orsaker, sånt är livet. Naturligtvis kan man också leva så att man låser in sig mellan fyra väggar och är rädd resten av livet. Jag frågar bara vad journalister drar för nytta av att skrämman upp folk?? Inte är det väl för att få vacciner sålda :D (Jorkki 2018).

Fästingarna rapporteras och debatteras i medier dock allt som oftast med skräckinjagande och sensationella exempel i vilka dels expertkunskapen och den erfarenhetsbaserade och affektiva kunskapen samexisterar, påverkas av och kolliderar med varandra. "Den farliga fästingen har bosatt sig i Finland – allvarlig hjärninflammation av bettet"

⁷ VargLIFE-projektet (fi. Susilife) är ett sexårigt projekt som startades i oktober 2019 i samarbete med Östra Finlands polisavdelning, Forststyrelsen, Naturresurscentret, Finska viltcentret och Naturskyddsföreningen i Nylandssdistriktet. VargLIFE förmedlar information om vargen och dess beteende, främjar växelverkan på lokal nivå och skapar verktyg för förebyggande av olägenheter och skador orsakade av varg.

förkunnade en löpsedel 2011 och en annan, från 2013, fastslog att "Fästingar är farligare än tänkt" (Mauno 2011; Jaakkonen 2013).

Trenden att rapportera om fästingar med hjälp av sensationella rubriker och inlägg är inte begränsad till kvällspressen utan präglar genomgående även rapporteringen bland landets främsta dagstidningar. "Om ni tror att de beryktade fästingarna är många, så snart är de fler" lyder inledningen till en artikel i *Helsingin Sanomat* sommaren 2018 (Mielonen 2018). Även *Hufvudstadsbladet* använder dramatiska formuleringar om fästingen under rubriken "Här kommer mördarfästingen – den snabba och aggressiva arten har anlänt till Finland" (Hägglom 2019). I texten som följer skrivs att "Den här jätten kan bli upp till två centimeter lång då den är blodfylld och känna doften av en människa på nio meters avstånd." Läser man artikeln noggrannare får man veta att denna mördarfästing (lat. *Hyalomma*) de facto förekommer i Asien, Afrika och Medelhavsområdet och att endast enstaka fynd av arten har gjorts i Finland. Fästingarna som invaderar Finland från till exempel Ryssland, landet som även i många andra avseenden uppfattas som hotfyllt, förstärker riskbilden av hotet österifrån där "Den farliga fästingen som kommit från Ryssland till Finland har redan brett ut sig" (Tuominen 2015).

I kontrast till mediernas storartade riskrapportering poängterar forskarna att fästingarna är farliga enbart om de bär på smittsamma sjukdomar. Den faktiska risken glöms dock ofta bort i de emotionellt och sensationellt laddade rapporteringarna och diskussionerna där fästingarna nästan enbart förs fram som riskfyllda och farliga ur hälsosynpunkt. Användningen av kända personer i fästingrapporteringen är även vanligt förekommande där personernas berättelser om möten med fästingar och borrelia görs med viss eller hög dramatik. Rubriker i *Ilta-Sanomat* om mediepersonligheten Hanna Sumaris kamp med borrelia använder sig av känsloladdade uttryck som "den vilda sanningen", "ödesdigert misstag" och "mardrömmen" (Ruohisto 2019; Ruohisto 2019b; Kantola 2020). I samma stil rapporteras om artisten Redramas kamp med borrelia. "Lasse Mellberg, dvs. artisten Redrama, hann redan tro att han aldrig skulle tillfriskna från den plågsamma sjukdomen" förkunnar en ingress i *Ilta-Sanomat* (Åkman 2021).

Denna ensidighet i rapporteringen om hur farlig fästingen är väcker ibland motstånd och påminner om vargdiskussionerna. Enligt folkloristen Sofie Strandén-Backa, som undersökt vargberättelser och vargnarrativ i Finland, för vargberättelserna fram en likriktad, förenklad och kollektiv föreställning om den farliga vargen (Strandén-Backa 2021, 99) som liknar berättelsen om fästingen. Den ensidiga bilden väcker ibland reaktioner såsom "Alla fästingar bär väl inte borrelia eller har jag fel". Så frågar sig en läsare i en kommentar under en artikel om en inhemsk kändis som insjuknat i borrelia

(Ihnetyttää 2020). Bland läsare kan kritiken även lätt ta formen av konspiratoriska påståenden eller innehålla hänvisningar till dolda agendor.

Ett konkret exempel på detta är filmen *Punkkisota* (Fästingkriget) som hade premiär i maj 2021. I den behandlas fästingar och fästingburna sjukdomar i en global kontext. Den faktabaserade kunskapen om fästingar får dock mindre plats i diskurserna än de mera sensationella och konspiratoriska berättelserna som framkallar starka känslor. Hotet anses komma utifrån och österifrån, dvs. utanför landets gränser, och utsätter därmed oss för nya risker. Även den ökade mängden av fästingar lyfts fram som en uppenbar risk.

I den offentliga debatten blandas vetenskapliga forskningsresultat och hälsomyndigheternas rekommendationer med medienarrativ, nätdiskussioner och konspiratoriska element. Gemensamt för de konkurrerande riskdiskurserna är att de ger upphov till försök att hantera risken. I följande avsnitt granskar vi dessa frågor kring att hantera riskerna kring fästingar.

5 Riskhantering

När forskarna och hälsoexperterna talar om risk förknippat med fästingar menar de ofta risk för smitta och sjukdom (se t.ex. Uusitalo et al. 2020; Cuellar et al. 2020; Sormunen et al. 2020). Allmänheten har dock en bredare uppfattning om vad risk i förhållande till fästingar innebär. Birgitta Hellmark Lindgren hävdar i sin doktorsavhandling *Pregnoscape* (2006) att faror och risk alltid har varit ett tema för människor, men att vår tids risktänkande skiljer sig från tidigare generationers eftersom säkerhet och riskmedvetenhet har blivit integrerade i varje aspekt av vårt vardagsliv – även i sammanhang där farorna och riskerna har minskat eller återstår som oförändrade. Trots att faror och risker i många avseenden minskat över de senaste hundra åren har globaliseringen och massmedia bidragit med en större medvetenhet om potentiella hot runtom i världen. Globala utmaningar, såsom covid-19 pandemin och klimatförändringen, är konkreta exempel på denna utveckling. Samtidigt har människorna blivit bättre på att identifiera och hantera bland annat hälsorisker genom epidemiologisk forskning, vaccinationer och hälsokontroller av olika slag. (Hellmark Lindgren 2006, 34.)

I sätten att hantera fästingar lyfts inhämtade och återkommande rutiner och praktiker fram som exempel på att skydda sig mot fästingar och för att avlägsna dem. "Det lönar sig att ta i bruk fästingkontroll efter att man vistats ute", uppmanar fästingforskaren Jani Sormunen (Häkkilä 2018). Hanteringen av fästingar och kännedomen om att man kanske blivit utsatt aktiverar praktiker som anammas och inkorporeras i

vardagen. Även det materiella i form av klädsel och fästingpincetter får accentuerad betydelse.

Det var ganska vanligt i våra trakter att hunden trots gifterna kunde ha 15 fästingar per dag bara efter att ha vistats i det klippta gräset på den egna gården. Ingenting konstigt med det, vi tog genast i bruk de starkaste gifterna så snart det blev grönt ute, vaccinationer för oss själva, djuren kontrollerades igenom alla gånger då de kom nära och alla fästingar togs bort som hittades, den egna kroppen gicks igenom på morgonen och på kvällen och alltid när jag bytte kläder, och vi hade fler och olika slags fästingång så att alla kunde använda sådana de gillade. (vauva.fi 2018)

I skrivande stund sommaren 2022 fylls sociala medier och tidningar med notiser, reklam och skrivelser som påminner om att fästingsäsongen är i full gång. Säsongen framkallar därmed de årligen återkommande reportagen och nätdiskussionerna om fästingarna och de teoretiska riskerna ställs i vågskålen med de faktiska och upplevda riskerna. Klickar man vidare på läkarstationens hemsida som använde sig av frasen "Fästingen håller inget säkerhetsavstånd", som denna artikel inleddes med, påminns man även om att "husdjur kan bära fästingar inomhus och i sängkläder" (Aava.fi). I exemplet med läkarstationen framställs fästingen som riskfylld, men även husdjuren. Genom vardagliga praktiker och genom att låta vaccinera sig erbjuder stationen sätt att hantera risken med. En återkommande hanteringsstrategi är fästingkontrollerna.

Bästa sättet att skydda sig är att göra en fästingkontroll på kvällen och på morgonen, för att om man inte märker fästingen på kvällen har den hunnit fästa sig på huden under natten och då kan man avlägsna den (Huhuu 2019).

De regelbundna fästingkontrollerna som i föregående citat beskrivs är återkommande i hanteringen av risk mellan människa, hund och fästing. Hunden dyker nämligen omgående upp i nätdiskussioner som spridare av fästingar. Hunden bär in fästingar inomhus i sin päls men de flesta anser inte detta som ett problem i sig men förutsätter dock att hundägarna idkar regelbundna fästingkontroller på sina hundar.

Om man bor på fästingområden t.ex. vid kusten så ja, varje kväll bör man göra [kontrollera] åtminstone håret och vecken. Våra barn är nu i skolåldern och jag kontrollerar nuförtiden bara om de äventyrat i skogen. Första borreliasmittan och dess symptom fick även mig att inse att sjukdomen inte endast drabbar andra utan kan även drabba oss. (vauva.fi 2019b)

Vi har fästingar på stugan till den grad att om man skulle äta en antibiotikakur för varje bitt skulle man få äta dem non stop från slutet av mars till oktober. Varje vecka avlägsnar vi dem [fästingar]. Av hunden kan man under de bästa dagarna hitta tio [fästingar] och merparten av dem hittas sannolikt inte ens från dess päls. Vi lever fortfarande. Vi har vaccinerat oss och vi granskar oss varje dag. De är äckliga men vi klarar oss nog med dem. (vauva.fi 2020b)

Relationen mellan sällskapsdjur och människor när det gäller spridning av fästingar och i förebyggande syfte påtalas i stor utsträckning av veterinärer, veterinärkliniker och läkemedelsföretag som inför och under fästingsäsongen aktivt gör reklam för motarbetandet av fästingar – även för att skydda ägarna från smitta. Risken för att sällskapsdjuren smittar ner sina ägare och att fästingburna sjukdomar smittas med hjälp av sällskapsdjur är påtaglig eftersom människor och djur vistas så nära varandra (Hytönen et al 2021c). Därför aviserar hälsomyndigheterna och framför allt djurhälsoexperterna att vardagliga praktiker, rutiner och fästingmedel är viktiga beståndsdelar i riskhanteringen. Att undvika att låta sällskapsdjur sova i sängen på områden där fästingar förekommer är ett exempel som lyfts fram i sätten att förebygga fästingbett (Stenberg-Gustafsson 2016).

Fästingar kan flyttas över från katternas och hundarnas pälsar på människohud (särskilt de som ännu inte har fäst sig), så åtminstone i samma säng bör husdjur inte tas i fästningområden. En fästing som redan tidigare suttit fast kan fästa sig på nytt, men om den har lossnat och svullnat efter att ha ätit tillräckligt, har den inget behov eller ingen förmåga att börja en ny måltid genom att fästa sig på människan. (Hytönen et al 2021d)

Diskussionen om hundar för oss till frågan om frivilliga och ofrivilliga risker. Mary Douglas hävdar att begreppet risk ofta används för att upprätthålla gränser och att skuld och ansvar också är centrala begrepp i diskurser om risk. Douglas skiljer ytterligare på frivilliga och ofrivilliga risker. I frivilliga risktaganden utsätter sig personen frivilligt för risker medan hen i ofrivilliga risktaganden vill undvika dem men saknar kontroll över riskerna. (Douglas 1992) Utgående från Douglas definitioner utgör hundar i huvudsak en frivillig risk som människor är beredda att ta.

Våra bästa vänner hundar är utmärkta spridare av fästingar. I Finland har vi en väldigt stor mängd hundar som med människorna som rör på sig sprider fästingar på allt större områden. (Ihminen asialla 2018)

Den frivilliga risken väcker också motreaktioner. Juhani Itämies vid Uleåborgs universitet varnade 2006 om hundens roll i spridandet av fästingen. Enligt Itämies är hunden ett bättre värddjur för fästingarna än människan (Svenska Yle 2006) och därför också ett hot. "Sällskapsdjur har blivit vanligare och det måste nog också ha en viss betydelse", konstaterar professor Ilppo Vuorinen vid Åbo universitet tio år senare (Karlberg 2016). Hundens roll i spridningen av fästingar framkommer även i nätdiskussionerna, mera sporadiskt men på ett sätt som väcker diskussion.

Den stora hundpopulationen är den främsta anledningen till att fästingen har spridit sig. Inget annat djur har ökat i antal och rör sig där människorna vistas än hunden. (Takkuaa 2018)

Frågan om hunden som spridare av fästingar väcker till och med krav på åtgärder som uttryckligen riktar sig mot hundägare. "Hundskatt tillbaka och dessa pengar för att sköta sjukdomar som förorsakas av fästingarna" (kieku 2018).

De risker och den fara som fästingar tillför sällskapsdjur lyfts aktivt fram i diskussionerna och det finns ett stort intresse för att skydda djur med hjälp av fästingförebyggande och -dödande medel. I nätdiskussionerna tangeras olika dimensioner av risk genom ett interagerande där kommentatorerna ger råd åt varandra samt backar upp och ifrågasätter varandra. "Varför skyddar ni inte era hundar när det finns fästinghalsband, spot-on, tabletter osv." frågar sig en kommentator och tillägger sin oro för sällskapsdjuren med påståendet "En hund kan även insjukna" (Wuf 2019). Under en annan artikel konstaterar en kommentator att det även finns skyddsmedel för katter: "Det finns på riktigt fungerande fästingfördrivande produkter för både katter och hundar i apoteket" (Punkkipanta 2019). Dessa produkter gör veterinärer och veterinärkliniker även gärna reklam för, såsom den största producenten av veterinärvård, Evidensia (<https://evidensia.fi/yritys/>).

Att bekämpa fästingar från en hund skyddar också indirekt människor mot skador som orsakas av fästingar eftersom människor och hundar ofta tillbringar tid nära varandra (Evidensia 2023).

Djurhälsobranchen rekommenderar fästingmedel för sällskapsdjur uttryckligen som skydd för människan (Stenberg-Gustafsson 2016). Därmed förankras diskurserna om fästingar och hanteringssätten till de risker som djuren orsakar människan, inte tvärtom. Sällskapsdjur ses som en del av människans kontakt med fästingen och uppfattas ofta som ett led i en kedja mellan människa och fästing. Sällskapsdjuren kan då utgöra en risk genom att utsätta människorna för fästingar eftersom hundar och katter lätt smugglar in fästingar inomhus i sina pälsar. Därför uppmuntrar en av kommentatorerna

till att "Granska er själva och era hundar. Inga hundar i sängen till natten. Hundens plats är på golvet" (Koiramies 2018).

Förhållningssättet till fästingar på sällskapsdjur är därmed allt som oftast antropocentriskt (se t.ex. Boddice 2011) och intresset för att skydda sällskapsdjuren direkt kopplat till människans välbefinnande. De flesta vill ändå helst förse sina hundar och katter med olika fästingmedel som väcker livliga diskussioner i alla slags medier. "Använd inga fästingmedel..halsband..piller. Mina 2 hundar insjuknade verkligen illa av dem" varnar en kommentator i en diskussion om fästingmedel för hundar (suomi24.fi 2021). Men skyddet handlar inte endast om sällskapsdjurens välbefinnande utan om ett skydd för människan.

Annars också skyddar man inte hunden med fästingmedicin utan människorna genom att förhindra att hunden bär levande fästingar in i lägenheten. Precis som ett hundbälte, som inte skyddar hunden utan hindrar den från att flyga på människan i en bilolycka. (vauva.fi 2019)

I diskussionerna ventileras därmed frågor om risk – både i förhållande till fästingmedel och till att sällskapsdjur kan sprida fästingar på människor.

6 Slutsatser

Fästingen och relationen till fästingen skapas i människornas medvetande genom nyhetsartiklar, rubriker, bilder, inlägg och kommentarer. Det man diskuterar i medier av olika slag berättar om hur vi förhåller oss till fästingar och varför vi gör så. Fästingdiskurserna förstärker den generella uppfattningen om att fästingen är Finlands farligaste djur eller åtminstone en av de farligaste som väcker starka känslor och som behandlas i medier och bland den stora allmänheten i provocerande och sensationella ordalag. De motsatta argumenten för fram fästingen som en vardaglig följeslagare som människan har anpassat sig till genom olika hanteringsstrategier och -praktiker.

Relationen till fästingen skapas också i vardagsnära, både förväntade och oförväntade möten med fästingar. Dessa möten ger upphov till kommentarer och berättelser som är genomsyrade av diskurser om fara, och visar på att riskerna och hoten i vår relation till fästingen är i allra högsta grad kulturellt konstruerade. Vi socialiseras in i en fästingkultur som vi lär oss att hantera på olika sätt. Insocialiseringen i fästingkulturen påverkas av diskussionerna i olika slags medier och av de vardagliga mötena med fästingar och människor som själv, inom familjen eller genom sällskapsdjuren har kommit i kontakt med fästingar på olika sätt. Man behöver inte ens ha egna erfarenheter av fästingar för att ändå ha starka åsikter om dem.

I mediematerialet beskrivs mest bekymmer och rädslor förknippade med fästingar men även vardagsnära upplevelser som vittnar om en samlevnad som inte färgas av dramatik och där anammandet av fästingpraktikerna har en betryggande effekt. Med fästingsäsongen aktualiseras därmed inte enbart de återkommande fästingdiskurserna utan även de olika sätten att hantera fästingsäsongen och fästingar med hjälp av olika praktiker och rutiner som körs in och upprätthålls. Många rutiner kretsar kring husdjur, speciellt hunden, och att hålla fästingar på avstånd från dem och därmed även människorna. Många är dock beredda att ta frivilliga risker genom sina sällskapsdjur.

Psykologen Paul Slovic menar att många konflikter om risk handlar om att experter och lekmän har olika uppfattningar om risk och hur risk definieras. Förståelsen av att risk är något som konstrueras människor emellan och byggs upp av olika faktorer ökar möjligheterna till bättre riskbedömning och beslut. Människorna är även mera benägna att ta till sig information som sprids i mediematerial av olika slag. Slovic hävdar därför att medierapporteringen har en given betydelse och influens i konstruktionen av risk. Inflytandet förstärks då medierna även tenderar att skriva om negativa aspekter och avvikelser från det som kunde uppfattas som normalt (Slovic 2010, 743). Detta märks även tydligt i fästingrapporteringen.

Mötena och konfrontationerna med fästingar är dels personliga, dels bär de på många kollektiva drag. I mediematerialet beskrivs vardagsnära upplevelser med fästingar, men även bekymmer och rädslor som fästingarna framkallar och som delas av många. Inläggen är ofta provocerande och innehåller dramatik. Fästingen förs sällan fram i ett bemötande ljus utan istället är merparten av inläggen och kommentarerna sådana där fästingen demoniseras till olika grad och ses som den onda parten i relationen människa-fästing-sällskapsdjur. De relativt få opponerande rösterna talar om en samlevnad som inte färgas av dramatik och där anammandet av fästingpraktikerna och de valda hanteringsstrategierna har en betryggande effekt. Därmed kopplas diskurserna om fästingar och den risk de utgör till antropocentrismen och till en större samhällelig diskussion om invasiva arter även om den vanliga fästingen de facto är en ursprungsart i Finland.

I onlinediskussionerna beskriver kommentatorerna sin relation till fästingar i emotionella ordalag där man tydligt ser spår av förakt, oro och rädsla. Bland dem finns också de som förhåller sig nonchalant och ambivalent till fästingar medan andra undviker fästingtäta ställen och oroar sig mycket för att bli smittade av fästingburna sjukdomar. Förståelsen av fästingar handlar inte endast om forskning och medicinsk expertis utan i allra högsta grad om kulturella intryck och delade erfarenheter. Därför är riskdiskurserna kring fästingar sociokulturellt, kontextuellt och tidsbundet färgade

och just nu lever vi i en tid då fästingar utmanar vår relation till naturen, till hälsan, till dagliga rutiner och till våra sällskapsdjur. Därmed utmanar fästingen också vår trygghetskänsla som får oss att agera på olika sätt för att minimera risken för fysisk kontakt med fästingen och smitta för sjukdomar.

Källor och litteratur

- Aaltola, Elisa & Wahlberg, Birgitta (toim.). 2020. *Me & Muut Eläimet: Uusi maailmanjärjestys*. Tampere: Vastapaino.
- Aava.fi. "Punkkirokote suojaa puutiaisaivotulehdukselta." <https://www.aava.fi/palvelu/punkkirokote>. 27.10.2021
- Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Berg, Martin. 2015. *Netnografi: Att Forska Om Och Med Internet*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergman, Louise, Malin Ekholm, Linus Lång & Petter West. 2018. "Allt fler vargobservationer, men antalet vargattacker har minskat de senaste åren – kolla statistiken." Svenska Yle. <https://svenska.yle.fi/artikel/2018/03/18/allt-fler-vargobservationer-men-antalet-vargattacker-har-minskat-de-senaste-aren>. 27.10.2021.
- Binde, Per. 2002. "Risk som diskurs." *Osäkerhetens Horisonter: Kulturella Och Etiska Perspektiv På Samhällets Riskfrågor*. Boholm, Åsa (red.). Nora: Nya Doxa. 111-137.
- Bjurwald, Lisa. 2013. *Skrivbordskrigarna: Hur extrema krafter utnyttjar Internet*. Stockholm: Natur & kultur.
- Boddice, Rob. 2011. *Anthropocentrism: Human, Animals, Environments*. Leiden & Boston: Brill.
- Cuellar, Julia et al. 2020. "Seroprevalence of Lyme borreliosis in Finland 50 years ago." *Clinical Microbiology and Infection* 26(5): 632-636. <https://doi.org/10.1016/j.cmi.2019.10.003>.
- Douglas, Mary. 1976 [1966]. *Purity and Danger: an Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Douglas, Mary. 1986. *Risk accessibility according to the social sciences*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Douglas, Mary. 1992. *Risk and Blame. Essays in Cultural Theory*. London: Routledge.
- Duodecim. <https://www.duodecim.fi/svenska/duodecim/>. 27.10.2021.

- Ekström, Simon & Kaijser, Lars (red.). 2018. *Djur: Berörande möten och kulturella smärtpunkter*. Göteborg: Makadam Förlag.
- European Centre for Disease Prevention and Control. 2014. "Ixodes Ricinus – Factsheet for Experts," 31 juli. <https://www.ecdc.europa.eu/en/disease-vectors/facts/tick-factsheets/ixodes-ricinus>.
- Evidensia, <https://evidensia.fi/yritys/>. 31.5.2022.
- Evidensia. "Punkkien torjunta koiralla." <https://evidensia.fi/palvelut/punkkien-torjunta-koiralla/>. 6.4.2023.
- Finnish Internet Audience Measurement. <https://fiam.fi/>. 27.10.2021.
- Furedi, Frank. 2002 [1997]. *Culture of Fear. Risk-taking and the Morality of Low Expectation*. United Kingdom: Continuum.
- Giddens, Anthony. 1999. *Modernitet och självidentitet: Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Haavisto, Petra & Vähäsarja, Sari. 2019. "Pitkä rottasota alkaa nyt Pietarsaaren vanhassa puukaupunginosassa – 'Viemäreissä on sen verran runsaasti liikennettä.'" <https://yle.fi/uutiset/3-10586322>. 27.10.2021.
- Hellmark Lindgren, Birgitta. 2006. *Pregnoscape: Den Gravida Kroppen Som Arena För Motstridiga Perspektiv På Risk, Kön Och Medicinsk Teknik*. Uppsala: Department of Cultural Anthropology and Ethnology Institutionen för kulturantropologi och etnologi.
- Hildén, Marika. 2015. "Fästingar blir konst." Svenska Yle. <https://svenska.yle.fi/artikel/2015/05/15/fastingar-bli-konst>. 27.10.2021.
- Hine, Christine. 2000. *Virtual Ethnography*. London: Sage.
- Hine, Christine. 2015. *Ethnography for the Internet: Embedded, Embodied and Everyday*. London: Bloomsbury Academic.
- Horst, Heather A., och Daniel Miller. 2012. *Digital Anthropology*. London: Berg.
- Huhuu. 2019. I Wilma Ruohisto. "Hanna Sumari oli tehdä kohtalokkaan virheen borreliosisin kanssa – ei ottanut miehensä varoitusta tosissaan." <https://www.is.fi/viihde/art-2000006155974.html>. 27.10.2021.
- Hytönen, Jukka, Jarmo Oksi, Jani Sormunen & Olli Vapalahti. 2021. "Puutiainen ja sen levittämät taudit." Duodecim terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/kpp00002/puutiainen-ja-sen-levittamat-taudit>. 27.10.2021.
- Hytönen, Jukka, Jarmo Oksi, Jani Sormunen & Olli Vapalahti. 2021b. "Kuka pelkää punkkia?" Duodecim terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/kpp00001/kuka-pelkaa-punkkia-lukijalle>. 27.10.2021.

- Hytönen, Jukka, Jarmo Oksi, Jani Sormunen & Olli Vapalahti. 2021c. "Kotieläimet ja puutiaisvälitteiset taudit." Duodecim terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/kpp00010/kotielaimet-ja-puutiaisvalitteiset-taudit>. 27.10.2021.
- Hytönen, Jukka, Jarmo Oksi, Jani Sormunen & Olli Vapalahti. 2021d. "Tartunnan tie puutiaisesta ihmiseen." Duodecim terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/kpp00004/tartunnan-tie-puutiaisesta-ihmiseen>. 27.10.2021.
- Hägglom, Johanna 2019. "Här kommer mördarfästingen – den snabba och aggressiva arten har anlänt till Finland." *Hufvudstadsbladet*. <https://www.hbl.fi/artikel/har-kommer-mordarfastingen-den-snabba-och-aggressiva-arten-har-anlant-till-finland/>. 27.10.2021.
- Häkkilä, Taiga. 2018. "HS: Suomea uhkaa massiivinen punkkien vyöry." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005705854.html>. 27.10.2021.
- Ihminen asialla. 2018. I Miikka Hujanen. "Iskeekö se puusta vai ruohonkorresta? Kuinka moni kantaa borreliosia? 7 faktaa ja myyttiä punkeista." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005680380.html>. 27.10.2021.
- Ihnetyttää. 2020. I Iida Kantola. "Blogi: Hanna Sumarin käteen ilmestyi hyttysen pistolta näyttävä patti – parin päivän päästä hän tajusi, että viime kesän painajainen toistui." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/viihde/art-2000006573067.html>. 27.10.2021.
- Institutet för hälsa och välfärd. "Fästingburna sjukdomar i Finland," https://thl.fi/documents/533976/1481883/Punkkiesite+_ruotsi_2016-10-31.pdf/b3736466-3849-4556-a1a5-4393f9715330. 6.4.2023
- Institutet för hälsa och välfärd. 2017. "Vad är THL?" <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/thl/vad-ar-thl->. 27.10.2021.
- Institutet för hälsa och välfärd. 2021. "Fästingburen hjärninflammation". <https://thl.fi/sv/web/infektionssjukdomar-och-vaccinationer/sjukdomar-och-bekampning/sjukdomar-och-sjukdomsalstrare-a-o/fastingburen-hjarninflammation>. 27.10.2021.
- Jaakkonen, Pasi. 2013. "Tämäkin vielä! Punkit ovat luultuakin vaarallisempia." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/terveys/art-2000000577883.html>. 27.10.2021.
- Jorkki. 2018. I Taiga Häkkilä. "HS: Suomea uhkaa massiivinen punkkien vyöry." *Ilta-Sanomat*, 4 juni. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005705854.html>. 6.4.2023.
- Kantola, Iida. 2020. "Blogi: Hanna Sumarin käteen ilmestyi hyttysen pistolta näyttävä patti – parin päivän päästä hän tajusi, että viime kesän painajainen toistui." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/viihde/art-2000006573067.html>. 27.10.2021.

- Karlberg, Peter. 2016. "Professor efterlyser mer pengar till kampen mot Finlands farligaste djur." Svenska Yle. <https://svenska.yle.fi/a/7-1064123>. 6.4.2023.
- kieku. 2018. I Miikka Hujanen. "Iskeekö se puusta vai ruohonkorresta? Kuinka moni kantaa borrelioosia? 7 faktaa ja myyttiä punkeista." *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005680380.html>. 27.10.2021.
- Knuuttila, Maija. 2021. "Näillä alueilla rotat vilistävät Helsingissä: pienet merkit kertovat, onko syytä huoleen." <https://www.iltalehti.fi/asumisartikkelit/a/a57e1b26-f048-40fb-8bc7-78670cf8cd23>. 27.10.2021.
- Koiramies. 2018. I Taiga Häkkilä. "HS: Suomea uhkaa massiivinen punkkien vyöry." *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005705854.html>. 27.10.2021.
- Kozinets, Robert V., och Joachim Retzlaff. 2011. *Netnografi: Etnografiska Undersökningar På Nätet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lillbroända-Annala, Sanna. 2021. "Fästingeländet". Praktiker och materialisering mellan människor, fästingar och natur. *Laboratorium för folk och kultur*, 2/2021.
- Lindfelt, Mikael. 2018. "Kampen om hälsan – vacciner och kunskapskultur." *Ikaros*, 2-3: 37-38.
- Luhmann, Niklas. 1993. *Risk: A Sociological Theory*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Lupton, Deborah. 1999. "Introduction: risk and Sociocultural Theory." *Risk and Sociocultural Theory: New Directions and Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-11.
- Mattfolk, Moa. 2020. "Rättor ett allt större problem i Vasa – staden uppmanar alla som ser en rätta att höra av sig." <https://svenska.yle.fi/a/7-1467029>. 27.10.2021.
- Mauno, Hellevi. 2011. "Vaarallinen punkki pesiytyi Suomeen – puremasta vakava aivokuume." *Iltta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000416618.html>. 27.10.2021.
- Media Metrics Finland. 2021. "Public Media Site Toplist." <https://datastudio.google.com/u/0/reporting/445ac769-037b-408e-b383-9014d561cee5/page/QCkcb>. 27.10.2021.
- Mielonen, Matti. 2018. "Punkit pelottavat, mutta tämä on vasta alkua: Kohta niitä on paljon enemmän." *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000005703724.html>. 27.10.2021.
- Mäkelä, Henna. 2021. "Puutiaisivotulehdus ja borrelioosi, kumpi olikaan kumpi?," THL Blogi. <https://blogi.thl.fi/puutiaisivotulehdus-ja-borrelioosi-kumpi-olikaan-kumpi/>. 27.10.2021.

- Naakka, Anna-Maija. 2022. "Mynämäessä ammuttiin susi". <https://www.is.fi/turunseutu/art-2000008747994.html>. 27.10.2021.
- Nilsson, Fredrik & Marander-Eklund, Lena 2018. "Under ytan. Kulturanalyser av det bortglömda, dolda och triviala." *Budkavlen*, 97: 1-10.
- Pertierra, Anna Cristina. 2018. *Media Anthropology for the Digital Age*. Cambridge: Polity Press.
- Pimiä, Katarina. 2021, "Punkkeja voi olla 'lähes kaikkialla', myös kaupungeissa – toimi heti näin, jos punkki puree." <https://www.is.fi/terveys/art-2000007982464.html>. 27.10.2021.
- Punkkipanta. 2019. I Taiga Häkkillä. "Borreliaosi pilasi Tomin, 44, uran – 'Oireet eivät lähde minusta koskaan pois.'" *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/terveys/art-2000006117147.html>. 27.10.2021.
- Punkkisota*. 2021. <https://redringfilm.com>. 27.10.2021.
- Ripaoja, Antti-Jussi. 2021. "Punkit ovat vallanneet kaupunkien keskustat – asiantuntija paljastaa vaaranpaikat." <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007976170.html>. 27.10.2021.
- Ruohisto, Wilma. 2019. "Hanna Sumari tuskaili blogissaan outoja oireita ja ajatteli vain olevansa uupunut – hurja totuus paljastui kolmen päivän päästä." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/viihde/art-2000006154723.html>. 27.10.2021.
- Ruohisto, Wilma. 2019b. "Hanna Sumari oli tehdä kohtalokkaan virheen borreliaosin kanssa – ei ottanut miehensä varoitusta tosissaan: näin tauti lopulta paljastui." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/viihde/art-2000006155974.html>. 27.10.2021.
- Räsänen, Tuomas & Syrjämaa, Taina (eds.). 2017. *Shared Lives of Humans and Animals: Animal Agency in the Global North*. Abingdon, Oxon & New York, NY: Routledge.
- Räsänen, Tuomas & Schuurman, Nora (toim.). 2020. *Kanssakulkijat: Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sandell, Karin. 2022. *Parasiter Och "Bättre Folk": Affekt i näthat mot det svenska i Finland*. Åbo Akademis förlag – Åbo Akademi University Press.
- Savon Sanomat*. 2020. "Suurpedot pelottavat suomalaisia aiempaa enemmän – pelkoa herättävät erityisesti karhu, punkki ja susi." <https://www.savonsanomat.fi/paikalliset/3084258>. 27.10.2021.
- Skogerbø, Eli & Winsvold Marte. 2011. "Audiences on the move? Use and assessment of local print and online newspapers." *European Journal of Communication*. 2011; 26(3): 214-229. <https://doi.org/10.1177/0267323111413112>
- Slovic, Paul. 2010. "The psychology of risk." *Saúde Soc*, 19, no. 4: 731–747. <https://doi.org/10.1590/S0104-12902010000400002>

- Sormunen, Jani J. et al. 2020. "Monitoring of ticks and tick-borne pathogens through a nationwide research station network in Finland." *Ticks and Tick-borne Diseases*, Volume 11, Issue 5. <https://doi.org/10.1016/j.ttbdis.2020.101449>.
- Soveri, Anna 2018. Vaccinattityder. *Ikaros* 2-3/2018, 34-36.
- Stenberg-Gustafsson, Nanna. 2016. "Är det farligt att sova i samma säng som hunden?" Svenska Yle. <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/05/22/ar-det-farligt-att-sova-i-samma-sang-som-hunden>. 27.10.2021.
- Strandén-Backa, Sofie. 2021. "Farliga vargar och bedrägliga maskhål – Produktion av risk i mediematerial om varg och barn." *Trace. Journal for Human-Animal Studies*, vol 7: 96-117. <https://doi.org/10.23984/fjhas.99434>
- Suomi24.fi. 2021. "Punkkikarkotteet koiralle." <https://keskustelu.suomi24.fi/t/16322147/punkkikarkotteet-koiralle>. 27.10.2021.
- SusiLIFE. "Kohti ihmisen ja suden rinnakkaiseloa." <https://susilife.fi/sv/>.27.10.2021.
- Svenska Yle. 2006. "Hundar orsakar fästingars spridning?" <https://svenska.yle.fi/a/7-160838>. 27.10.2021.
- Takkuaa 2018. I Taiga Häkkillä. "HS: Suomea uhkaa massiivinen punkkien vyöry." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005680380.html>. 6.4.2023.
- Terveyskirjasto, <https://www.terveyskirjasto.fi/info/terveyskirjasto>, 18.5.2021.
- Tuominen, Matti. 2015. "Venäjältä Suomeen tullut vaarallinen punkki levinnyt jo laajalle – yksi kuva paljastaa Suomen punkkitilanteen." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000954598.html>. 27.10.2021.
- Turun yliopisto. "Fästingar och fästingburna sjukdomar i Finland." <https://sites.utu.fi/puutiaiset/sv>. 27.10.2021.
- Uusitalo, Ruut et al. 2020. "Modelling habitat suitability for occurrence of human tick-borne encephalitis (TBE) cases in Finland." *Ticks and Tick-borne Diseases*, Volume 11, Issue 5. <https://doi.org/10.1016/j.ttbdis.2020.101457>.
- Vauva.fi. 2007. "Miksi kaikki haluavat yhtäkkiä punkkirokotteen?". https://www.vauva.fi/keskustelu/648807/ketju/miksi_kaikki_haluavat_yhtakkia_punkkirokotteen. 27.10.2021.
- Vauva.fi. 2018. "En uskalla enää liikkua luonnossa kun tuntuu että joka paikassa väijyy punkkeja!" <https://www.vauva.fi/keskustelu/3191035/en-uskalla-ena-liikkua-luonnossa-kun-tuntuu-etta-joka-paikassa-vaijyy-punkkeja>. 27.10.2021.
- Vauva.fi. 2018b. "Pelkäätkö punkkeja?" <https://www.vauva.fi/keskustelu/3173013/pelkaatko-punkkeja>. 27.10.2021.
- Vauva.fi. 2019. "Ärsyttää surkeat punkkiohjeet! Johtavat harhaan." <https://www.vauva.fi/keskustelu/3495103/arsyttaa-surkeat-punkkiohjeet-johtavat-harhaan>. 27.10.2021.

- Vauva.fi. 2019b. "Teetkö joka ilta punkkitarkastuksen itsellesi ja lapsillesi." <https://www.vauva.fi/keskustelu/3483510/teetko-joka-ilta-punkkitarkastuksen-itsellesi-ja-lapsillesi>. 27.10.2021.
- Vauva.fi. 2020. "Keskustelualueen säännöt". https://www.vauva.fi/artikkeli/keskustelualueen-saannot?_ga=2.198414959.1337601286.1618218021-399748690.1616747947. 27.10.2021.
- Vauva.fi. 2020b. "Apua mitä jos on punkin purema! Mitä tapahtuu jos ei mene lääkäriin?" <https://www.vauva.fi/keskustelu/2893660/apua-mita-jos-punkin-purema-mita-tapahtuu-jos-ei-mene-laakariin>. 27.10.2021.
- Vauva.fi. 2021. "Mitä eläimiä pelkääte eniten?" <https://www.vauva.fi/keskustelu/4006515/mita-elaimia-pelkaatte-eniten>. 27.10.2021.
- Wuf. 2019. I Wilma Ruohisto. "Hanna Sumari tuskaili blogissaan outoja oireita ja ajatteli vain olevansa uupunut – hurja totuus paljastui kolmen päivän päästä." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/viihde/art-2000006154723.html>. 27.10.2021.
- Ylhäinen, Kaisa. 2022. "Suomalaistiloilla kokeillaan uusia keinoja susien torjuntaan – yhtä laitetta käytetään jääkarhujenkin karkottamiseen." <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008719869.html>. 27.10.2021.
- Åkman, Erika. 2021. "Vuosi terveiden kirjoissa." *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/musiikki/art-2000007892140.html>. 27.10.2021.
- Åström, Maarit. 2021. "Uskaltaako luonnossa enää liikkua puutiaisten takia? Kokenut punkkitutkija kertoo, mitä virheitä hän itse varoo metsäretkellä viimeiseen asti." <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/03/17/uskaltaako-luonnossa-ena-liikkua-puutiaisten-takia-kokenut-punkkitutkija>. 27.10.2021